

Ο ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΤΙΚΟΣ ΕΡΩΣ

Ο σουρρεαλισμός δεν είναι λογοτεχνική σχολή ή καλλιτεχνικό κίνημα· είναι στάση ζωής, κατάσταση του πνεύματος. Μια λάμψη απ' το φως τριών άστρων: του έρωτα, της ελευθερίας, της ποίησης¹.

Ο σουρρεαλιστικός έρωτας λίγα κοινά έχει με τον ιδεαλιστικό έρωτα του προγόνου του, του ρομαντισμού, την υπερκόσμια εκείνη μεταφυσική αρχή, μέσω της οποίας το Χάος μορφοποιείται σε κόσμο². Ο έρωτας για τον ρομαντισμό είναι πάντοτε ένα ιδεώδες, μια υπερβατική αρχή, που, όπως κι όλα τα άλλα ιδεώδη, δεν μπορεί ποτέ να πραγματοποιηθεί στον κόσμο τούτο. Είναι εκ των προτέρων καταδικασμένος, είναι ανέφικτος κι αδύνατος. Δρα ως η παντοδύναμη αρχή του κόσμου, αλλά, ίσως γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο, δεν μπορεί ποτέ να πάρει, στην κυριολεξία, σάρκα και οστά. Στην ρομαντική δυαρχία, υλοποίηση του ιδανικού σημαίνει κατ' ουσία και πτώση του. Η ρομαντική ειρωνεία, που βλέπει έξωθεν και απ' υψηλού τον κόσμο, αυτόματα αποκλείει την υλική ολοκλήρωση. Ο ρομαντικός έρωσ είναι παντοδύναμος, μα πάντοτε ανολοκλήρωτος, είτε από κοινωνικά εμπόδια, είτε από φυσικά αίτια, είτε από σκοτεινές, αδιευκρίνιστες και φρικτές αιτίες, που κυβερνούν το πεπρωμένο του ρομαντικού ήρωα και τον οδηγούν σε υπαρξιακή κρίση. Από την στιγμή που ο έρωτας φτάνει στο σημείο της ολοκλήρωσης με την ένωση, όχι μόνο των ψυχών, αλλά και των σωμάτων -στις σπάνιες περιπτώσεις που συμβαίνει τούτο- το ρομαντικό έργο τελειώνει. Πάνει πια κάθε ενδιαφέρον. Ο ρομαντικός έρωτας είναι τελικά ο αγώνας για την κατάκτησή του ή ο θρήνος για την απώλειά του. Ποτέ ο ίδιος, ολοκληρωμένος και πραγματικός. Σε αντίθεση με τον πρόγονό του, ο έρωτας των σουρρεαλιστών αρχίζει

1. Η ιδέα αυτή αποτελεί μια σταθερά που διαπερνά ολόκληρο το έργο του Breton. Ενδεικτικά βλ.: Philippe Audoin., "Les surréalistes", Seuil, Paris 1995, p. 190, André Breton, "Arcane 17" (1944), ελλ. εκδ. «Αρχάνα 17», μετ. Στέφανος Κουμανούδης, Ύψιλον/βιβλία, Αθήνα 1984, σελ. 96-98, André Breton, "Entretien avec Madelaine Chapsal", στο "Perspective Cavalière", Gallimard, 1970, p. 230.

2. W. Preisendanz, "Wege des Realismus", ελλ. εκδ. «Ρομαντισμός-ρεαλισμός-μοντερνισμός», μετ. Άννα Χρυσογέλου-Κατσή, Καρδαμίτσα, 1990, σελ. 47 επ.

εκεί όπου ο ρομαντισμός παύει να ενδιαφέρεται γι' αυτόν. Ο σουρρεαλισμός είναι μονιστικός. Απορρίπτει την διάκριση μεταξύ της ύλης και του πνεύματος. Ο άνθρωπος είναι και ύλη και πνεύμα. Μετά τον Freud, το πνεύμα είναι κάτι που μπορεί να εντοπιστεί και να ερευνηθεί επιστημονικά. Ο άνθρωπος είναι μια αυτόνομη και αυθύπαρκτη μονάδα. Είναι σάρκα και πνεύμα μαζί. Ο έρωτας είναι το μέγιστο επίτευγμα και η ύψιστη δικαίωσή του. Ο φυσικός, αβίαστος, παράφορος, αποκλειστικός έρωτας ανάμεσα σ' έναν άνδρα και μια γυναίκα, η έκφραση του ένστικτου εκείνου που τείνει στην ολοκλήρωση, στην ενοποίηση του Εγώ με το Συ, του υποκειμένου με το αντικείμενο, σε μια νέα ύπαρξη, στην πραγματοποίηση του θαυμάσιου³. Ο έρωσ, με την φροϋδική έννοια, που τείνει στην δημιουργία, η δύναμη που ωθεί τον άνθρωπο σε όλο μεγαλύτερα σύνολα, μέχρι αυτό που ονομάζουμε πολιτισμό. Η πραγματοποίηση της βαθύτερης επιθυμίας του ανθρώπου, η μόνη, εν τέλει, δικαίωσή του. Όχι η αφηρημένη αρχή του σύμπαντος, αλλά η πολύ συγκεκριμένη ικανοποίηση της επιθυμίας, που οδηγεί στην ύψιστη πλήρωση και του πνεύματος, στην ποθούμενη ολοκλήρωση του κόσμου. «Ο σουρρεαλισμός δεν επιχειρήσε ποτέ να αποκρύψει από τον εαυτό του το σημείο γοητείας που λάμπει μέσα στον έρωτα του άνδρα και της γυναίκας, καθώς οι πρώτες του ανιχνεύσεις τον είχαν εισαγάγει σε μια περιοχή όπου βασιλευε ο πόθος... Στον σουρρεαλισμό η γυναίκα θα έχει αγαπηθεί και τιμηθεί σαν την μεγάλη υπόσχεση που εξακολουθεί να υπάρχει κι αφού εκπληρωθεί. Το σύμβολο προτίμησης που δίνεται σ' αυτήν και που αξίζει για έναν μόνο (ας αναλάβει να το ανακαλύψει καθένας) είναι αρκετό να καταδικάσει τον δήθεν δυϊσμό της ψυχής και της σάρκας. Σε τέτοιο βαθμό είναι απόλυτα βέβαιο ότι ο σαρκικός έρωτας είναι ένα με τον πνευματικό. Η αμοιβαία έλξη πρέπει να είναι αρκετά ισχυρή για να πραγματοποιήσει την ακέρια οργανική και μαζί ψυχική ενότητα. Ασφαλώς δεν θέλουμε να αρνηθούμε ότι η πραγματοποίηση αυτή προσκόπτει σε μεγάλα εμπόδια. Πάντως αν έχουμε μείνει άξιοι να την επιδιώκουμε, δηλαδή αν δεν έχουμε διαφθείρει μέσα μας την ιδέα ενός τέτοιου έρωτα στην ίδια του την πηγή, τίποτα στην ζωή δεν θα μπορούσε να υπερισχύσει από την δίψα που μας συνέχει γι' αυτήν. Φοβερές αποτυχίες σ' αυτόν τον δρόμο (που συχνά πρέπει να αποδοθούν στην κοινωνική αυθαιρεσία που γενικά περιορίζει στο έπακρο τα μέσα εκλογής και κάνει το ακέραιο ζευγάρι στόχο που πάνω του θα ασκηθούν εξωθεν όλες οι δυνάμεις διαίρεσης) δεν θα μπορούσαν να μας απελτίσουν για τον ίδιο αυτόν τον δρόμο. Πρόκειται πράγματι, περισσότερο από όσο για άλλα πράγματα, για την αναγκαιότητα ανασύστασης του Αρχέγονου Ανδρόγυνου για το οποίο μας μιλούν όλες οι παραδόσεις και για την μέσα σε μας ενσάρκωσή

3. André Breton, "Nadja", Gallimard 1964, p. 159: «Μονάχα ο έρωτας όπως τον καταλαβαίνω - δηλαδή ο μυστηριώδης, ο απίθανος, ο μοναδικός, ο ιλιγγιώδης και αναμφισβήτητος έρωτας-τέτοιος τέλος που να αντέχει σε κάθε δοκιμασία, θα μπορούσε να επιτρέψει την πραγματοποίηση του θαύματος».

του, πάνω από κάθε ποθητό και χειροπιαστό. Σ' αυτή την προοπτική, έπρεπε να περιμένουμε ότι η σεξουαλική επιθυμία που τα ταμπού είχαν ως τότε λίγο ως πολύ απωθήσει στην σκοτεινή ή στην κακή συνείδηση, θα εμφανιζόταν σε τελευταία ανάλυση, απομακρύνοντας το ιλιγγιώδες και ανεκτίμητο «εντός» που πάνω στην απειρίοστη προέκτασή του το ανθρωπινό όνειρο είχε κτίσει όλα τα «υπερέρα». Είναι αρκετό να λεχθεί ότι στο σημείο αυτό ο σουρρεαλισμός εσκεμμένα απομακρύνεται από τα περισσότερα δόγματα, κατά τα οποία ο σαρκικός έρωτας είναι αντικατοπτρισμός, ο έρωτας-πάθος αξιοθρήνητη μέθη από αστρικό φως, στην έννοια που θεωρείται ότι την προεικάζει ο όφις της Γένεσης. Αν αυτός ο έρωτας ανταποκρίνεται σ' όλα τα σημεία στην παθιασμένη ιδιότητά του, δηλαδή αν προϋποθέτει την εκλογή, σε όλη την έκταση του όρου, ανοίγει τις πύλες σ' ένα κόσμο όπου, εξ ορισμού, δεν θα μπορούσε πια να υπάρχει ζήτημα κακού, πτώσης ή αμαρτίας»⁴. Το εκτενές αυτό απόσπασμα από το δεύτερο μανιφέστο του σουρρεαλισμού, είναι η καλλίτερη ίσως σύνοψη της σουρρεαλιστικής ιδέας του έρωτα. Η αναγωγή στον «αρχέτυπο ανδρόγυνο» είναι χαρακτηριστική. Επικαλείται την πανάρχαια δοξασία για κάποιο τέλει όν, που μετέχει της αρσενικής και θηλυκής ουσίας, ολοκληρωμένο στην αυτάρκειά του, για το οποίο μιλούν πλήθος μυθολογικών παραδόσεων σ' όλον τον κόσμο, καθώς και ο Πλάτων στο *Συμπόσιον*. «Ανδρόγυνον γαρ εν τότε μεν ην και είδος και όνομα εξ αμφοτέρων κοινόν του τε άρρενος και θήλεος»⁵. Ο Breton αναφερόμενος στον αρχέγονο μύθο του ανδρογύνου και στον πόθο για επιστροφή σ' αυτόν, εφαρμόζει σε επίπεδο ιδεών την φροϋδική αρχή της τάσεως των ορμών να επιστρέφουν σ' ένα προγενέστερο στάδιο ανάπτυξης, αρχή που ο ίδιος ο Freud αποκρούει σε σχέση με το ερωτικό ένστικτο, γιατί «θα έπρεπε να υποθέσουμε ότι η ζώσα ουσία κάποτε αποτελούσε μια μονάδα, που κατόπιν διασπάστηκε και τώρα τείνει πάλι στην επανανοποίηση»⁶. Προσθέτοντας μάλιστα, σε υποσημείωση, ότι «οι ποιητές φαντάστηκαν κάτι τέτοιο, που δεν επιβεβαιώνεται στον υλικό κόσμο». Όμως για τον σουρρεαλισμό τα όρια του υλικού κόσμου, της πραγματικότητας, ευρύνονται μέχρι του σημείου ν' αγκαλιάζουν και ό,τι αποκαλούμε φανταστικό και η αρχέγονη πίστη έχει την θέση της στην υπερπραγματικότητα με ίσα δικαιώματα μ' αυτά της μετρήσιμης, υποκειμένης σε πειραματισμό, ύλης.

Η απόλυτη αυτή αντίληψη του έρωτα μεταξύ άνδρα και γυναίκας, που

4. A. Breton, "Du surréalisme en ses oeuvres vives", στο "Manifestes du surréalisme", folio essais Gallimard, p. 168-170 [ελλ. εκδ. «Από τον σουρρεαλισμό στα ζωντανά του έργα», στο «Μανιφέστα του σουρρεαλισμού», μετ. (όχι πάντα επιτυχής) Ελένης Μοσχονά, Δωδώνη, σελ. 151-154].

5. Πλάτωνος, *Συμπόσιον* 189. Επίσης, «Αρμιάνα 17», ό.π., σελ. 24, 42, 46. Βλ. Ιωάννα Παπασπυρίδου, «Ο μοναδικός έρωτας και ο μύθος του ανδρόγυνου», στο περιοδικό «Διαβάζω», τεύχος 335, (11.05.1994), στα πλαίσια του πολύ ενδιαφέροντος αφιερώματος «Υπερρεαλισμός και έρωτας», σελ. 59 επ.

6. Sigmund Freud, "Abriß der Psychoanalyse", Fischer Bücherei, S. 12.

ανάγεται στην μοναδική ολοκλήρωση της ύπαρξης, είναι φανερό ότι θα οδηγούσε σε αντιλήψεις που εύκολα, καλόπιστα ή κακόπιστα, θα μπορούσαν να παρερμηνευτούν. Έτσι, πολλοί κατηγορήσαν τον Breton και γενικά τους σουρρεαλιστές για πουριτανισμό, αν όχι και για υποκρισία και αντιφατικότητα. Πραγματικά, πώς είναι δυνατόν να μιλούν για απελευθέρωση από ηθικά, κοινωνικά και θρησκευτικά ταμπού και παράλληλα να δηλώνουν εχθροί της ομοφυλοφιλίας, της πορνείας ή του ελεύθερου έρωτα; Αυτό δεν είναι υποκρισία; Ή μήπως κάποιο είδος ψυχολογικής ανωμαλίας;⁷

Αν όμως εξετάσουμε προσεκτικά και νηφάλια τον σουρρεαλιστικό έρωτα, τότε όλ' αυτά τα ερωτηματικά αναιρούνται. Ο έρωτας είναι το ανώτατο σημείο ολοκλήρωσης και ενοποίησης του κόσμου. Μέσω της απόλυτης αυτής σύνθεσης των φύσει αντιθέτων -αρσενικού και θηλυκού- επιτυγχάνεται η κατάκτηση του σημείου εκείνου, όπου παύουν να υπάρχουν αντίθετα, η υπερπραγματικότητα μ' άλλα λόγια. Για τον Πλάτωνα, που αναφέραμε πιο πάνω, είναι δυνατός και ο ομοφυλοφιλικός έρωσ -ανδρικός ή γυναικείος- και είναι δυνατός, λόγω της δυαρχικής φύσης της θεωρίας του. Στον ομοφυλοφιλικό έρωτα του Πλάτωνα, τα αντίθετα υπάρχουν σε επίπεδο ιδεών, πράγμα εφικτό, αφού το σώμα και η ψυχή είναι διαφορετικά πράγματα και η δεύτερη είναι σαφώς ανώτερη του πρώτου. Στην ουσία, σε μια σχέση του είδους αυτού, τα μέρη παίζουν δυο ψυχολογικά διακριτούς ρόλους: υποδύονται τα αντίθετα. Όμως, ο μονισμός του σουρρεαλισμού αποκρούει μια τέτοια αντίληψη. Αφού ο άνθρωπος είναι και σάρκα και πνεύμα, δεν νοείται αντίθετο «καθ' υπόκριση», μ' άλλα λόγια μια σχέση, όπου το ένα μέρος θα παίζει τον ρόλο κάποιου που, κατά την φύση του (ψυχολογική και σωματική), δεν είναι. Δεν τίθεται θέμα ηθικών προκαταλήψεων ή αναστολών ή κοινωνικών φραγμών, τους οποίους άλλωστε ο απόλυτος έρωτας μπορεί εύκολα να συντρίψει. Είναι απλά αδύνατο εξ ορισμού. «Προτείνουν [οι ομοφυλόφιλοι] στην ανθρώπινη ανεκτικότητα μια πνευματική και ηθική έλλειψη που τείνει να γίνει σύστημα και να οδηγήσει στην παράλυση των αξιών που σέβομαι», λέει ο Breton⁸ και είναι φυσικό να βλέπει «έλλειψη» εκεί όπου απουσιάζουν τα αντίθετα δυναμικά (με την παραπάνω μονιστική έννοια), από τα οποία γεννιέται ο σπινθήρας του θαυμάσιου.

Το ίδιο φυσική είναι και η αντιπάθειά του στην πορνεία. Αντίθετα με τους ρομαντικούς, που έβλεπαν την πόρνη ως θύμα της κοινωνίας, άξιο οίκτου, ή ενσάρκωση του κακού, αλλά και μάρτυρα συνάμα, και τους «καταραμένους», που την αισθάνονται ως σύντροφο στο περιθώριο, οι περισσότεροι σουρρεαλιστές

7. Ζαν Πωλ Αντοβάν, «Το τρελό σεξ», «Διαβάζω», ό.π., σελ. 65 επ. Βλ. επίσης «Ο Αντρέ Μπρετόν και ο Υπερρεαλιστικός έρωτας», στο «Οι απελευθερωτές του έρωτα», ελλ. εκδ., μετ. Φώντας Κονδύλης, Αρσενίδης, σελ. 283 επ., όπου γίνεται μια πλήρης ανάλυση του σουρρεαλιστικού έρωτα.

8. «Διαβάζω», ό.π., σελ. 67.

δεν την αντιμετωπίζουν παρά μόνο ως φαινόμενο καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, χωρίς τίποτε το ηρωικό, και τα πορνεία τα βλέπουν ως «μέρη όπου όλα πληρώνονται... κάτι σαν τα άσυλα και τις φυλακές», μέρη που ο Breton δεν θα δίσταζε να κλείσει⁹. Σ' αυτά το χρήμα και μόνο το χρήμα είναι εκείνο που αγοράζει, όχι βεβαίως τον έρωτα, το υπέρτατο αγαθό, αλλά μονάχα μερικές στιγμές σωματικής εκτόνωσης. Φυσικά δεν συμφωνούν όλοι. Είναι ειρωνικό ίσως, αλλά ο Aragon, μέγας θιασώτης της πορνείας και των «αναρχικών» ηδονών των πορνείων¹⁰, θα γίνει το υπόδειγμα του μεγάλου, αποκλειστικού και αιώνιου έρωτα, θα γίνει ο *Τρελλός της Έλσας* για όλη του την ζωή, ακόμα κι αφού πάψει να είναι σουρρεαλιστής (πράγμα στο οποίο άλλωστε, μάλλον τον βοήθησε σημαντικά ο «μοναδικός» του έρωτας).

Ο σουρρεαλιστικός έρωτας είναι επίσης κάτι πολύ μεγάλο για να συμβιβαστεί με την σεξουαλική επανάσταση (αργότερα θα την πουν «απελευθέρωση», ιδίως την δεκαετία του '60)¹¹, μοναδικό επίτευγμα της οποίας ήταν η αφαίρεση κάθε μυστηρίου από την ερωτική σχέση και ο χειρότερος εκχυδαϊσμός και εμπορευματοποίηση, τόσο του ερωτισμού, όσο και της ανθρωπίνης, ιδιαίτερα της γυναικείας, αξιοπρέπειας. Όμοια αρνητικός, για τον ίδιο λόγο, είναι ο σουρρεαλισμός και στην «τυπικά γαλλική» αντίληψη των ερωτικών σχέσεων, ως ανάλαφρου, επιπόλαιου και περαστικού παιγνιδιού, όπως τον επέβαλε στον κόσμο το γαλλικό μπουλβάρ¹².

Αντίθετα είναι θεμιτή η ανοχή των διάφορων εκδηλώσεων ερωτισμού, που συνήθως χαρακτηρίζονται ως «διαστροφές», στα πλαίσια όμως του μεγάλου, μοναδικού και ολοκληρωτικού έρωτα, του οποίου δεν αποτελούν παρά μέσα εκδήλωσης ή τεχνικές και πάντα, φυσικά, με αμοιβαία συναίνεση. Στην αντίληψή τους αυτή είναι φανερό ότι έχουμε έναν απόηχο της λατρείας των σουρρεαλιστών για τον «Θείο Μαρκήσιο», λατρεία πάντως που βασιζόταν στο απόλυτα ανατρεπτικό του πνεύμα και όχι αμέσως στις σεξουαλικές του προτιμήσεις, οι οποίες δεν αποτελούσαν παρά μια από τις παραμέτρους της αμφισβήτησής του¹³.

Οι σουρρεαλιστές πραγματοποίησαν μια σειρά συζητήσεων γύρω από τα θέματα της σεξουαλικότητας, από τον Ιανουάριο του 1928 μέχρι τον Αύγουστο του 1932, καθώς και μια έρευνα που δημοσιεύτηκε στα δύο τελευταία τεύχη της

9. A. Breton, "La révolution surréaliste", τεύχος 11 (15.03.1928).

10. Louis Aragon, "Le paysan de Paris", Gallimard, p. 130, αλλά και συνεχείς, διάσπαρτες αναφορές, σ' όλο σχεδόν το έργο.

11. A. Breton, "Entretien avec Guy Dumur" (10.12.1964), στο "Perspective cavalière", ό.π., σελ. 252, επίσης «Διαβάζω», ό.π. σελ. 60.

12. P. Audoin, ό.π., σελ. 190 [ελλ. εκδ. «Οι σουρρεαλιστές», μετ. Δ. Δημούλης-Βασιλική Παπαϊκονομού, Θεμέλιο, Αθήνα 1990, σελ. 182].

13. A. Breton, "Entretiens (1913-1952) avec André Parinaud", Gallimard, p. 98. Octavio Paz, ελλ. εκδ. «Η αναζήτηση της αρχής», μετ. Μάγια Μαρία Ρούσσου, Ηριδανός, σελ. 60. Saran Alexandrian, ελλ. εκδ. «Μπρετόν», μετ. Ελένη Στεφανάκη, Θεμέλιο, σελ. 132.

Revolution surréaliste (N° 11, της 15. 03. '28 και N° 12, της 15. 12. '29). Στις συζητήσεις αυτές, όσοι έλαβαν μέρος, (και πρέπει να σημειώσουμε ότι συμμετείχαν όλα τα βασικά μέλη του κινήματος), καλούνται ν' απαντήσουν, και τις περισσότερες φορές το κάνουν, με πλήρη ειλικρίνεια για τις σεξουαλικές συνθήκες, προτιμήσεις, εμπειρίες και απόψεις τους, τις διάφορες μορφές σεξουαλικότητας, ακόμα και για τις κρυφές τους φαντασιώσεις. Αν και σήμερα συζητήσεις του είδους έχουν καταντήσει να γίνονται σε κάθε λογής reality εκπομπές της τηλεόρασης, προς τέρψιν του φιλοθεάμονος κοινού, και, ως εκ τούτου, μας φαίνονται μάλλον αφελείς, τον καιρό που έγιναν, ήταν μια τολμηρή πράξη, ενδεικτική της αποφασιστικότητας με την οποία οι σουρρεαλιστές ρίχνονται στην «ανασκαφή» του ασυνείδητου.

Ο σουρρεαλισμός επιφυλάσσει στην γυναίκα μια εντελώς ιδιαίτερη, θα 'λεγε κανείς, κυριαρχική θέση: η γυναίκα γίνεται ο μεσολαβητής για την κατανόηση του κόσμου, το ίδιο το σύμπαν εκθληνύεται. Στα γραπτά του Breton, η ομορφιά, η γνώση, η ποίηση, ολόκληρος ο κόσμος παίρνει την μορφή της γυναίκας. Η γυναίκα είναι εκείνη που καθιστά απτό και ορατό ό,τι βρίσκεται έξω από την άμεση αντίληψη της πραγματικότητας¹⁴. Το ιδανικό του είναι η γυναίκα-παιδί, δηλαδή η γυναίκα που κατορθώνει να κρατήσει την αμεσότητα, την διαύγεια και την αθωότητα της παιδικής ματιάς¹⁵. Στο έργο του Breton δύο βιβλία είναι αφιερωμένα, περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο, στον έρωτα και την γυναίκα: ο *Τρελός έρωτας* (1937) και το *Αρκάνα 17* (1945). Στο πρώτο, ιδιαίτερη σημασία έχει το γράμμα που απευθύνει στην νεογέννητη κόρη του, το οποίο τελειώνει με την ευχή: «Σας εύχομαι να σας αγαπήσουν τρελλά»¹⁶. Μια ευχή που δύσκολα θα έδινε οποιοσδήποτε αστός πατέρας. Στο δεύτερο, η παντοδυναμία της γυναικείας παρουσίας ενσαρκώνεται στην μυθική Mélusine, δανεισμένη από την κελτική μυθολογία, με τις ρίζες στην γη και τα χέρια στον ουρανό, μια προσωποποίηση της μυστηριακής θηλυκής φύσης¹⁷.

Αν αντιμετωπίζουμε τον έρωτα ως την υπέρτατη δύναμη που ενοποιεί τον κόσμο, τότε, κάθε κατηγορία για πουριτανισμό ή υποκρισία καταπίπτει αυτόματα. Ο «πουριτανισμός» των σουρρεαλιστών δεν είναι απόρροια ηθικής συμβατικότητας, ή του χριστιανικού προπατορικού αμαρτήματος¹⁸, αλλά συνέπεια της ύψιστης αξίας που αποδίδουν στον ολοκληρωμένο έρωτα, σε αντίθεση με κάθε χυδαία εκδοχή του: «Είναι αυτονόητο ότι η σουρρεαλιστική αντίληψη για τον έρωτα είναι απόλυτα ασυμβίβαστη με ο,τιδήποτε σχετίζεται με την

14. S. Alexandrian, ό.π., σελ. 145.

15. A. Breton, «Αρκάνα 17», ό.π., σελ. 55-57.

16. A. Breton, «Ο τρελός έρωτας», ελλ. εκδ., μετ. Στ. Κουμανούδης, Ύψιλον/βιβλία, Αθήνα 1999, επιστολή σελ. 151 επ. ιδίως σελ. 160.

17. A. Breton, «Αρκάνα 17», ό.π., σελ. 24, 49 επ.

18. Jean-Louis Bedouin, "André Breton", Seghers, Paris 1962, ελλ. εκδ. «Μπρετόν», μετ. Γ. Σπανός, Πλέθρον, β' εκδ. 1987, σελ. 48-49 και πολλές αναφορές σ' όλο το έργο του Breton.

‘χυδαιολογία’... Το ασυγχώρητο σφάλμα της είναι ότι βεβηλώνει το μεγαλύτερο μυστήριο της ανθρώπινης φύσης»¹⁹. Ο Breton δεν είναι πουριτανός, είναι «καθαρολόγος», όπως πολλοί επαναστάτες της συναισθηματικής ζωής²⁰.

Ο έρωτας για τους σουρρεαλιστές αποτελεί την βασική αρχή των πάντων. Ο Breton δεν διστάζει ν' αποδώσει ακόμα και τις ιδεολογικές διαφορές μέσα στο σουρρεαλιστικό κίνημα, σε βαθύτερα αίτια συνιστάμενα στις διαφορετικές απόψεις για τον έρωτα: «Είναι κάτι εντυπωσιακό· εκ των υστέρων μπόρεσα να επαληθεύσω πως οι περισσότεροι καυγάδες στον σουρρεαλισμό, που είχαν ως πρόσημα πολιτικές αποκλίσεις, καθορίστηκαν, όχι όπως υπαινίχθηκαν, από τα πρόσωπα, αλλά από την αμειώτη διαφωνία γι' αυτό το θέμα»²¹.

19. P. Audoin, ό.π., γαλ. Σελ. 163, ελλ. σελ. 154. A. Breton, «Αρχάνα 17», ό.π. σελ. 42.

20. S. Alexandrian, «Μπρετόν», ό.π., σελ. 132: «Ο Αντρέ Μπρετόν υπήρξε πάντα ένας ‘καθαρολόγος’ του έρωτα, πράγμα που σημαίνει το ακριβώς αντίθετο του πουριτανού. Ο πουριτανός κραδαίνει μια ετοιμοπαράδοτη ηθική, ενώ ο ‘καθαρολόγος’ θέλει να διατηρήσουν την ακεραιότητά τους οι αρχές που ανακάλυψε. Αυτήν την αυστηρή καθαρότητα τη συναντούμε συχνά στους πιο μεγάλους επαναστάτες της συναισθηματικής ζωής».

21. A. Breton, «Αρχάνα 17», ό.π., σελ. 146, "Entretiens avec A. Parinaud", ό.π., σελ. 144, «Διαβάζω», ό.π., σελ. 57.